

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВІДТВОРЕННЯ РЕАЛІЙ У ПЕРЕКЛАДІ

METHODOLOGICAL APPROACHES TO RENDERING REALIA IN TRANSLATION

Піскунов О.В.,

orcid.org/0000-0002-7176-7423

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри германської та слов'янської філології

Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»

Роман В.В.,

orcid.org/0000-0003-3468-1062

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри германської та слов'янської філології

Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»

Шевченко М.Ю.,

orcid.org/0009-0005-2196-6466

кандидат філософських наук,

доцент кафедри іноземних мов

Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»

У статті досліджуються особливості відтворення реалій у перекладі українських художніх текстів, зосереджуючи увагу на методологічних підходах і прийомах передачі культурно-історичних елементів іншою мовою. Підкреслюється, що реалія як лексична одиниця відображає специфіку певного мовного та культурного середовища і є важливим носієм національно-історичного колориту, емоційно-символьної та естетичної функцій у тексті, виконуючи поліфункціональну роль у художньому творі. Аналіз сучасних класифікацій перекладу реалій дозволяє виділити основні стратегії: запозичення, транслітерація, калькування, створення неологізмів, переклад за допомогою аналога, описовий переклад, контекстуальний переклад та комбіновані прийоми.

Значну увагу приділено ролі перекладача як активного учасника міжмовної комунікації, здатного поєднувати мовну компетенцію з екстралінгвістичними знаннями та приймати рішення щодо культурно-прагматичної адаптації тексту відповідно до специфіки цільової аудиторії. Практична частина статті містить розробку комплексу вправ для здобувачів вищої освіти, спрямованих на формування навичок визначення реалій, вибору адекватних способів їх перекладу, оцінки перекладених уривків та створення міні-словників українських реалій. Дослідження демонструє, що застосування системного підходу до перекладу реалій сприяє збереженню національно-культурної своєрідності оригіналу, підвищує точність та функціональну адекватність перекладу, а також забезпечує більш глибоке розуміння іншомовного культурного контексту одержувачем тексту. Стаття може бути корисною науковцям, викладачам перекладу та здобувачам вищої освіти, які займаються міжмовною та міжкультурною комунікацією, аналізом художніх текстів і практикою перекладу, а також сприятиме підвищенню якості навчального процесу у сфері перекладознавства та розвитку професійної компетентності майбутніх перекладачів.

Ключові слова: реалії, стратегії перекладу, культурно-прагматична адаптація, прийоми перекладу, описовий переклад, транслітерація, калькування, перекладацька стратегія.

This article investigates the features of rendering cultural realities in the translation of Ukrainian literary texts, with a focus on methodological approaches and techniques for conveying culturally and historically specific elements into another language. It is emphasized that a cultural reality, as a lexical unit, reflects the specificity of a particular linguistic and cultural environment and serves as an important carrier of national-historical color, emotional-symbolic, and aesthetic functions within the text, thereby performing a multifunctional role in literary works. An analysis of contemporary classifications of reality translation allows for the identification of the main strategies, including borrowing, transliteration, calquing, neologism creation, translation via equivalents, descriptive translation, contextual translation, and combined techniques. Particular attention is paid to the role of the translator as an active participant in intercultural communication, capable of integrating linguistic competence with extralinguistic knowledge and making informed decisions regarding the cultural-pragmatic adaptation of the text in accordance with the specifics of the target audience. The practical component of the study presents a set of exercises for higher education students, aimed at developing skills in identifying cultural realities, selecting appropriate translation strategies, evaluating translated excerpts, and compiling mini-dictionaries of Ukrainian cultural realities. The findings demonstrate that employing a systematic approach to the translation of cultural realities contributes to the preservation of the national and cultural distinctiveness of the original, enhances the accuracy and functional adequacy of the translation, and ensures a deeper understanding of the foreign cultural context by the target audience. This article may be of interest to scholars, translation instructors, and higher education students engaged in interlingual and intercultural communication, literary text analysis, and translation practice, while also contributing to the improvement of teaching quality in translation studies and to the development of professional competencies of future translators.

Key words: realias, translation strategies, cultural-pragmatic adaptation, translation techniques, descriptive translation, transliteration, calque, translation strategy.

Постановка проблеми. Інтерес до мови як соціального явища є однією з відмінних рис сучасної лінгвістики. Повне осмислення та ретельне дослідження мовних явищ можливе лише за умови врахування як мовних, так і позамовних факторів у їхньому повному обсязі та різноманітності. У цьому контексті сучасна лінгвістична теорія перекладу розглядає переклад як особливу форму міжмовної комунікації, що охоплює сукупність лінгвістичних і екстралінгвістичних чинників [1, с. 68–69].

В перекладознавстві науково доведено, що переклад як специфічний тип комунікації відчуває значний вплив прагматичних категорій мови. Прагматичні аспекти, охоплюючи процес і результат міжмовної комунікації, є не менш важливими, ніж власне лінгвістичні [3].

У сучасній лінгвістиці питання прийомів перекладу реалій залишається відкритим через труднощі, з якими стикаються перекладачі під час передачі специфічних об'єктів культури. Реалія це частина мови, культури та народних особливостей, що не піддається прямому перекладу [4; 5; 6; 7]. Переклад реалій є одним із ключових питань перекладознавства і частиною проблеми передачі культурної своєрідності народу через мову. Дослідження реалій ведеться науковцями у всьому світі, а інтерес до них, як серед фахівців, так і серед широкого загалу, постійно зростає.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зростання обсягу художніх творів, що перекладаються іноземними мовами, підкреслює практичну значущість проблеми. У науковій літературі питання перекладу реалій розглядають такі дослідники, як О. Ф. Бурбак, Р. П. Зорівчак, Т. Р. Кияк, Ю. Найда та ін. [2; 8, с. 106–107; 4; 9]. В їхніх роботах започатковано систематизацію способів передачі реалій, класифікацію методів перекладу та аналіз проблем передачі культурного і історичного колориту оригіналу.

Постановка завдання. Хоча існує багато класифікацій і способів перекладу, проблема залишається відкритою. Досі обговорюються питання оптимальної передачі національно-культурних особливостей реалій, визначення головних принципів адаптації тексту під мовного одержувача та досягнення балансу між прагматичною точністю і художньою цінністю перекладу. Саме цим аспектам присвячено дослідження, що розглядається у статті. **Мета дослідження** – з'ясувати особливості відтворення реалій у перекладі художніх текстів, визначити методологічні підходи та способи їх передачі іншою мовою, проаналізувати ефективність застосування різних переклада-

цьких прийомів із урахуванням національно-культурної специфіки та прагматичних чинників.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**: 1) проаналізувати сутність поняття «реалія» та визначити її місце в системі лінгвістичних категорій; 2) визначити найбільш поширені стратегії та прийоми відтворення реалій у художньому дискурсі; 3) дослідити роль реалій у збереженні національно-культурного колориту тексту; 4) розробити комплекс вправ, спрямований на формування навичок перекладу та інтерпретації реалій у навчальному процесі.

Виклад основного матеріалу. Переходячи до детального аналізу практичних стратегій відтворення реалій у процесі перекладу, слід ще раз акцентувати увагу на тому, що однією з ключових передумов забезпечення їх адекватної передачі виступає ґрунтовне володіння перекладачем фактами об'єктивної дійсності та усвідомлене розуміння смислового наповнення тексту-оригіналу. Необхідним є не лише високий рівень мовної компетентності перекладача, а й достатній запас екстралінгвістичних (фонових) знань, оскільки, як слушно підкреслює Р. П. Зорівчак, інформація, закладена в реалії, безпосередньо впливає з існуючої дійсності. Основна проблематика її відтворення полягає у визначенні таких лінгвістичних і позамовних засобів, які дозволяють забезпечити максимально точну передачу, тобто збереження як предметного, так і емоційного значення реалії, вираженого мовними засобами оригіналу, що не підлягає зміні в процесі перекладу, тоді як форма може бути варійована відповідно до перекладацьких стратегій і контексту [8, с. 106–107].

У сучасній перекладацькій практиці труднощі, що виникають унаслідок культурних та історичних відмінностей між двома мовними спільнотами, загалом не розглядаються як непереборні перешкоди. Як уже зазначалося, реалії, які позначають предмети та явища культури конкретного народу, у перекладознавстві традиційно відносяться до категорії безеквівалентної лексики.

Необхідно зазначити, що поняття «безеквівалентна лексика» охоплює не лише реалії, але й інші мовні одиниці, що характеризуються відсутністю постійних відповідників у чужих мовах. Разом із тим, наявність таких одиниць не свідчить про неможливість їх адекватного відтворення у процесі перекладу. Практика перекладу сформувала цілий спектр прийомів і стратегій, які дозволяють забезпечити точну та адекватну передачу значень реалій у цільовій мові, зберігаючи при цьому як предметне, так і культурно-емоційне наповнення оригіналу.

Р. П. Зорівчак зазначає, що саме поняття «переклад реалій» є умовним у двох аспектах: по-перше, реалії зазвичай не мають прямого словникового еквівалента; по-друге, у конкретних текстових контекстах їх передача відбувається не через прямий переклад, а за допомогою опосередкованих засобів [8, с. 106–107].

Основні труднощі відтворення реалій у перекладі можна узагальнити у двох напрямках: у мові-реципієнті часто бракує відповідника (еквівалента чи аналога), оскільки сам референт відсутній у культурі носіїв та необхідно не лише передати предметне значення (семантику), а й зберегти культурно-історичний колорит реалії – її національні та часово-просторові особливості [10, с. 215–220].

Незважаючи на певні труднощі, значення та культурний колорит реалій можуть бути адекватно відтворені в перекладі. Для цього дослідники пропонують різні класифікації способів передачі реалій. Так, А. А. Мороз виокремлює дві основні групи: запозичення (транслітерація, часткове запозичення, калька); описові способи (створення смислового еквівалента або пояснення значення) [6]. Ю. Найда подає більш деталізовану систему, що включає: транскрипцію; утворення неологізмів (калька, напівкалька, семантичний неологізм); приблизний переклад (родо-видова заміна, функціональний аналог, опис, пояснення, тлумачення); контекстуальний переклад [9]. Р. П. Зорівчак розробила розширену типологію способів відтворення реалій, яка охоплює транскрипцію, гіперонімічне перейменування, дескриптивну перифразу, комбіновану реномінацію, калькування, міжмовну транспозицію на конотативному рівні, субституцію та контекстуальне тлумачення [8, с. 107–108]. Саме ця система стала основою для нашого дослідження. М. І. Сливка виокремлює п'ять типів okazional'них відповідей: запозичення, кальки, аналогії, лексичні заміни та опис [10, с. 148–150]. О. О. Селіванова акцентує увагу на чіткому розмежуванні транскрипції та перекладу (заміни). Вони виділяють створення неологізму, заміну реалії культурним аналогом, приблизний переклад і контекстуальний переклад [3].

Зіставлення запропонованих класифікацій показує, що, попри відмінність у термінології й у розподілі, описуються приблизно одні й ті самі способи передачі реалій під час перекладу. Різне членування способів обумовлено насамперед тим, що чітку межу між ними провести досить складно, наприклад, переклад страви *борщ* – *beetroot soup* може розглядатися і як описо-

вий (адже передається основний інгредієнт), і як генералізація, оскільки втрачається національно-культурний колорит страви, який для українського читача є очевидним; передача реалії *вареники* – *dumplings* теж є подвійною: з одного боку, це опис (узагальнене позначення страви з тістом), з іншого – втрата національної специфіки, адже для іноземного читача «*dumplings*» може асоціюватися з китайськими чи польськими різновидами.

Виходячи з наведених визначень, можна зробити висновок, що реалії позначають предмети й явища, властиві лише певному мовному співтовариству, і підлягають ідентифікації шляхом зіставлення лексичних одиниць двох мов. Їхній зв'язок із народом та конкретним історичним періодом простежується досить виразно. Реалії вирізняються місцевим колоритом, відображають національні особливості життя й побуту мовного колективу. Водночас вони відрізняються від інших лексичних одиниць загальноживаністю в різних стилях мови, однозначністю та безеквівалентністю.

В рамках будь-якого художнього тексту реалії, що мають яскраво виражену національно-культурну маркірованість, виконують різноманітні функції, що робить дані лексичні одиниці поліфункціональними. Цілком очевидними функціями реалій є також функція відтворення національно-історичного колориту, символічна функція та функція естетизації побутової деталі, які використовуються в даному творі з метою занурення читача в національну атмосферу подій, що описуються в книзі. Саме тому дуже важливим і водночас часом складним є питання точної передачі використовуваних реалій на мову читача для більш правильного розуміння і тлумачення їм чужої культури, що стало основним завданням нашого дослідження.

Під адекватною нормою перекладу розуміють такий переклад, у якому тексти оригіналу та перекладний текст досягають максимальної еквівалентності. Для забезпечення точного відтворення змісту оригінального тексту іншою мовою перекладачеві необхідно оволодіти фундаментальними поняттями, такими як способи, прийоми та методи перекладу, які формують основу перекладацької діяльності. Вони є основними категоріями, за допомогою яких можна досягти максимально точної передачі вихідного тексту мовою перекладу.

Як бачимо, у теорії перекладу розроблено ціла низка систематизованих підходів до проблеми перекладу реалій та класифікацій прийомів передачі значень цих лексичних одиниць. Зауважимо

лише, що проблема передачі національних реалій постала перед перекладачами вже досить давно, і вже існує великий набір перекладацьких способів та прийомів передачі таких лексичних одиниць, її не можна вважати остаточно вирішеною, оскільки далеко не для кожного випадку є готовий перекладацький еквівалент.

Аналіз досліджень з перекладознавства, присвячених розгляду цього питання, дає змогу з упевненістю стверджувати необхідність збереження національного та історичного колориту оригіналу у процесі перекладу. Елементи оригінального тексту, які є найяскравішими показниками національної та історичної своєрідності творів, тобто так звані реалії, потребують особливої уваги та нерідко становлять значні труднощі під час здійснення перекладу.

У процесі перекладу відбувається трансформація тексту з урахуванням специфіки нового одержувача, при цьому текст адаптується до його рівня знань, менталітету та національно-культурних особливостей, що забезпечує адекватне сприйняття змісту цільовою аудиторією [7, с. 273–278]. Через таку адаптацію зазнає змін інформація, закладена у вихідному тексті. Одним із найважливіших принципів перекладу є врахування функціональної значущості реалії у вихідному тексті, залежно від чого перекладач приймає рішення щодо способу її відтворення або ж повного усунення, якщо реалія не відіграє суттєвої ролі [11].

Підкреслимо, що будь-яка номінативна одиниця, яка позначає специфічний предмет чи явище певного народу, у процесі перекладу виконує кілька важливих функцій. Передусім перекладач прагне передати образ, що зумовлює індивідуальний характер прийнятого рішення в кожному конкретному випадку. При цьому необхідно брати до уваги функціональне навантаження реалії. Зазвичай домінуючою виявляється емоційно-експресивна функція, спрямована на створення художнього враження, тоді як пізнавальна (інформативна) та національно-культурна функції можуть відходити на другий план. Водночас у процесі перекладу чітко усвідомлюється, яка реалія гармонійно інтегрується в мову перекладу, збагачуючи її культурними смислами, а яка, навпаки, здатна ускладнити сприйняття тексту, викликати семантичні непорозуміння та заважати адекватному відтворенню художнього образу [4; 5; 12; 13].

Необхідно зазначити, що у процесі перекладу не завжди можливо зберегти вихідну реалію тексту або передати її через еквівалент, оскільки такий відповідник може бути відсутнім у мові-реципієнта. Разом із тим повна відмова від реалій шля-

хом максимальної адаптації до одержувача здатна знизити художню цінність перекладу порівняно з оригіналом. Наприклад, *Масниця* – *Pancake week* відображає загальну ідею свята, але втрачається культурно-історична специфіка слов'янського обряду; *Івана Купала* – *Midsummer Night* передає загальну концепцію свята, але частково втрачає його народні ритуали; *козаки* – *Cossacks* передають базове значення воїна, але втрачається історичний та культурний контекст; *гопак* – *Hopak dance* зберігає тип танцю, але втрачаються національні та емоційні відтінки; *вишиванка* – *embroidered shirt* передає предмет одягу, але не відтворює символіку орнаментів та культурне значення; *калма* – *traditional wedding bread* передає суть обряду, але втрачається культурно-історичний контекст весільних традицій; *калина* – *viburnum* зберігає ботанічну назву, але втрачається символіка, пов'язана з українською народною поезією та піснями; *вермени* – *nativity play* передає загальну ідею дійства, але не відображає специфіку українського фольклорного театру; *узвар* – *traditional fruit / compote* передає суть напою, але втрачається культурне значення та святкові асоціації, пов'язані з українськими обрядами; *борщ* – *borsch* зберігає загальне уявлення про страву, але втрачаються регіональні особливості та культурні відтінки смаку.

У контексті розгляду перекладу як творчого процесу, що передбачає взаємодію двох мов і культур, необхідно виділити роль перекладача як активного учасника міжмовної комунікації. Перекладач, подібно до відправника та одержувача, виступає самостійною мовною особистістю, здатною представляти культурно-мовну спільноту як вихідної, так і цільової мови.

Виходячи з цього, цілком обґрунтовано припустити, що перекладач певним чином формує загальну стратегію перекладу, зокрема стратегію передачі реалій, впливаючи на вибір прийомів і способів відтворення культурно-історичних елементів тексту. Перекладач може застосувати описовий переклад, додати примітку, підібрати культурний аналог або використати комбіновану стратегію, що демонструє різноманітність прийомів адаптації вихідного матеріалу.

Розглядаючи переклад як творчий процес, тісно пов'язаний із специфікою іншомовної культури, доцільно підкреслити, що перекладач, подібно до відправника та одержувача, виступає самостійною мовною особистістю та активним учасником міжмовної комунікації, здатним представляти як мову та культуру оригіналу, так і мову та культурний контекст перекладу.

У зв'язку зі специфікою досліджуваних лексичних одиниць необхідно підкреслити, що невід'ємною частиною загальної стратегії перекладача при передачі реалій є *культурно-прагматична адаптація*. Вона передбачає включення до тексту перекладу додаткових елементів для пояснення значень, виключення елементів, надлишкових з погляду іншомовного одержувача, а також застосування низки смислових перетворень, таких як генералізація, конкретизація та інші.

Наприклад, українське *Купала night* у перекладі як *midsummer festival* втрачає специфічні національні елементи свята. Щоб зберегти культурно-історичний колорит, перекладач може додати коротку примітку, пояснюючи традиційні обряди та символіку свята, або застосувати комбінований підхід: частково генералізувати назву для легшого сприйняття та водночас включити пояснення, що відтворює образ та емоційне забарвлення оригіналу.

З проведеного дослідження можна зробити висновок, що домінуючими способами перекладу реалій у текстах художніх творів виступають переклад із застосуванням аналога та описовий переклад. Така тенденція, очевидно, обумовлюється впливом прагматичного чинника на формування перекладацької стратегії, зокрема з урахуванням типу рецептора перекладу та очікуваного сприйняття цільовою аудиторією. Водночас наявність безеквівалентних одиниць не свідчить про неможливість адекватної передачі їх значення у перекладі або про те, що вони перекладаються менш точно порівняно з одиницями, які мають прямі регулярні відповідники. Навпаки, практика перекладу демонструє, що за допомогою різноманітних прийомів – таких як використання пояснювальних коментарів, культурних аналогів або комбінованих стратегій – можна забезпечити максимально точну та функціонально адекватну передачу смислу, культурного та історичного колориту оригінального тексту.

З метою закріплення розглянутих теоретичних положень та перевірки їх практичної застосовності пропонуємо низку вправ для здобувачів вищої освіти.

Приклади, використані у вправах статті, підбиралися на основі списку «100 найкращих українських літературних творів» [14].

Вправа 1. Визначення типу реалії та способу її перекладу.

Мета: навчити розпізнавати українські реалії та визначати можливий прийом їх перекладу.

Інструкція: Складіть для здобувачів список слів та словосполучень з українського художнього

тексту: *вареники, козак, сало, вертеп, Маланка, Хортиця, Верховна Рада*. Проаналізуйте кожне слово, визначте, чи є воно реалією, оберіть найвідповідніший спосіб перекладу (транслітерація, калька, переклад за аналогом, описовий переклад) та обґрунтуйте, який метод найкраще передає національний колорит.

Вправа 2. Переклад реалії різними способами.

Мета: навчити застосовувати різні стратегії перекладу для однієї української реалії.

Інструкція: оберіть реалію з української культури, наприклад, *Маланка* або *Київський каштан*. Завдання студентів – перекласти її трьома способами: транслітерація (*Malanka, Kyiv chestnut*), переклад за аналогом (*Ukrainian New Year Festival, chestnut tree in Kyiv*) та описовий переклад (*folk celebration on the eve of the New Year, ornamental chestnut tree in Kyiv*). Потім обговоріть, який варіант краще зберігає національний колорит, а який робить текст найбільш зрозумілим для іноземного читача.

Вправа 3. Контекстуальна інтерпретація.

Мета: навчити передавати значення української реалії залежно від контексту.

Інструкція: надайте уривок українського тексту з реаліями, наприклад: «*На святі Маланки всі села збиралися разом, танцювали в масках, співали колядки і водили козу*». Визначте функцію реалії у поданому тексті (символьна, естетична, відтворення національно-історичного колориту); підготувати переклад для іноземного читача, зберігаючи функцію (наприклад, *Malanka festival / traditional Ukrainian folk celebration*). Обговоріть різні варіанти перекладу залежно від рівня адаптації.

Вправа 4. Аналіз перекладів.

Мета: навчити оцінювати переклад українських реалій і вибирати адекватні стратегії.

Інструкція: надайте студентам український текст та його переклад англійською. Оригінал: «*Козак сидів на коні, тримаючи шаблю*» (*The Cossack sat on a horse, holding a saber*); завдання: визначте, які реалії української культури були перекладені (козак, шабля), проаналізуйте, який спосіб перекладу використано для кожної реалії (переклад за аналогом, описовий переклад тощо) та обговоріть, чи збережено національний колорит, чи текст адаптовано під іноземного читача.

Вправа 5. Створення перекладацького словника українських реалій

Мета: систематизувати знання студентів про способи передачі реалій.

Інструкція: Дайте студентам уривок українського тексту, наприклад: «*На Великдень господині печуть паски, а діти збирають крашанки*.

На вечорницях дівчата водять хороводи, а хлопці грають на бандурі». Завдання: визначте реалії української культури у тексті (*крашанки, вечорниці, хоровод, бандура*); складіть переклад кожної реалії трьома способами: транслітерація (*krashanky, vechornytzi, khorovod, bandura*), переклад за аналогом (*dyed eggs, evening gatherings, round dance, Ukrainian lute*), описовий переклад (*decorated Easter eggs, traditional Ukrainian evening gatherings, circular folk dance, Ukrainian stringed instrument*). Обговоріть, який спосіб найкраще зберігає культурний колорит, а який робить текст більш зрозумілим для іноземного читача.

Вправа 6. Переклад реалії у художньому стилі

Мета: навчити передавати реалії у перекладі, зберігаючи художню образність та емоційне забарвлення.

Інструкція: Дайте студентам уривок з української художньої літератури: *«Вона тихо співала колискову біля вікна, де світило місяць, а на столі стояла миска з узваром».* Попросіть: виділити реалії (*колискова, узвар*); підготувати переклад англійською, зберігаючи художню атмосферу: транслітерація: *kolyiskova, uzvar*; описовий переклад: *Ukrainian lullaby, traditional fruit drink (uzvar)*. Обговоріть, який варіант передає культурний колорит, а який – зрозумілий іноземному читачеві.

Вправа 7. Роль реалії у сприйнятті тексту

Мета: навчити студентів аналізувати, як реалії впливають на сприйняття тексту та приймати рішення про їх переклад або адаптацію.

Інструкція: Дайте уривок: *«На свято Івана Купала молодь стрибала через вогнище, плела вінки з квітів і запускала їх на воду».* Попросіть: визначити реалії (*Івана Купала, стрибати через вогнище, вінки з квітів*); обрати стратегію перекладу для кожної реалії, враховуючи функцію в тексті (збереження колориту чи адаптація для читача): Транслітерація + пояснення: *Ivana Kupala Festival (traditional midsummer celebration)*; описовий переклад: *jumping over bonfires, floating floral wreaths*. Обговоріть, як переклад реалій змінює сприйняття сцени для іноземного читача і який варіант краще передає атмосферу свята.

Вправа 8. Використання контексту для пояснення реалії

Мета: навчити пояснювати реалії через контекст у перекладі.

Інструкція: прочитайте український текст і визначте слова або вирази, що є реаліями культури – предметами, традиціями чи явищами, характерними лише для цієї культури. Перекладіть фразу двома способами: генералізація – спрощений переклад, що передає загальний

зміст, та конкретизація з поясненням – переклад, що точно відтворює реалії і додає пояснення для іноземного читача. Обговоріть, як додавання контексту допомагає зрозуміти традиції та культурний колорит свята.

Приклад: *«На Великдень діти фарбують яйця у різні кольори та грають у хованки».* Завдання: визначити реалії – фарбованка (*colored Easter egg*), хованки (*traditional hide-and-seek game*); перекласти фразу англійською двома способами: генералізація – *«On Easter, children color eggs and play games»*, конкретизація з поясненням – *«On Easter, children color Easter eggs in various colors and play a traditional hide-and-seek game»*. Обговоріть, як додавання контексту допомагає іноземному читачеві зрозуміти традиції та культурний колорит свята.

Вправа 9. Комбіновані перекладацькі прийоми

Мета: навчити комбінувати різні стратегії для однієї реалії.

Приклад: *«На свято Купала дівчата пускали вінки з квітів на воду, а хлопці стрибали через вогнище».* Завдання: перекласти реалії, комбінуючи способи: *Вінки* → транслітерація + опис: *«vinok (a traditional flower wreath)»*; *стрибати через вогнище* → описовий переклад: *«jumping over bonfires, a traditional midsummer custom»*. Обговоріть, як комбінування способів допомагає зберегти колорит і зрозумілість тексту.

Висновки. Проведене дослідження підтверджує, що реалії як лексичні одиниці, що позначають специфічні предмети, явища та особливості певного мовного співтовариства, відіграють ключову роль у передачі культурно-історичного контексту художнього тексту. Вони мають багатифункціональний характер, відображаючи національні, історичні та побутові особливості мовного колективу, а також виконують емоційно-експресивну, символічну та естетичну функції.

Дослідження показало, що основні труднощі відтворення реалій у перекладі пов'язані з відсутністю прямих відповідників у мові-реципієнті та необхідністю одночасно передати семантичне значення та культурно-історичний колорит реалії. При цьому повна адаптація тексту за рахунок усунення реалій може призвести до втрати художньої цінності перекладу, тоді як опосередковані стратегії збереження реалій дозволяють підтримати його культурну насиченість.

Зіставлення різних класифікацій способів передачі реалій демонструє, що, попри відмінності в термінології, дослідники описують приблизно однакові методи: запозичення, транскрипцію,

калькування, створення неологізмів, переклад за допомогою аналога, описовий переклад, контекстуальний переклад та комбіновані стратегії.

У процесі перекладу важливу роль відіграє перекладач як активний учасник міжмовної комунікації. Його компетенції охоплюють не лише мовні, але й екстралінгвістичні знання, що дозволяє обирати адекватні стратегії культурно-прагматичної адаптації: додавання пояснень, генералізація, конкретизація, використання культурного аналога або комбінованих рішень.

Таким чином, методологія відтворення особливостей реалій у перекладі передбачає системне поєднання лінгвістичних і позамовних факторів, що забезпечує точність, збереження національно-культурного колориту та художньої цінності тексту. Дослідження підтверджує, що застосування адаптованих прийомів перекладу реалій у художніх текстах є ефективним засобом передачі культурної своєрідності оригіналу та сприяє більш повному розумінню іншомовного культурного контексту одержувачем перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бурбак О. Ф. Реалія та способи визначення її лінгвістичного статусу. *Іноземна філологія*. Львів, 1985. С. 68–69.
2. Гаман І. В. Національно-специфічна реалія як складова картина світу. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*: Зб. наук. праць. Харків, 2019. Вип. 23–24. С. 85–87.
3. Селиванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 711 с.
4. Кияк Т. Р. Перекладознавство: підручник. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 543 с.
5. Коляса О. В., Коваль Н. Реалія як репрезентаційна особливість англійських туристичних текстів. *Львівський філологічний часопис*. 2022. № 12. С. 92–98.
6. Мороз А. А. Реалія як об'єкт лінгвістичного дослідження. Бердянськ, 1999. 104 с.
7. Ischenko I. Difficulties while translating realia. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2012. № 1 (3). С. 273–278
8. Зорівчак Р. П. Реалія в художньому мовленні: перекладознавчий аспект. *Іноземна філологія*. Львів, 1994. С. 106–107.
9. Nida E. A. *Language Structure and Translation*. Stanford, Calif.: Stanford Univ. Press, 2019. 230 p.
10. Сливка М. І. Історичні власні назви як реалії в українсько-англійському перекладі. *Мовні і концептуальні картини світу: збірник наукових праць*. Київ, 2008. Вип. 24, ч. 3. С. 215–220.
11. Анохіна Т. О. Корпусний лакунікон англомовної та україномовної картин світу: монографія. Суми: Сумський державний університет, 2018. 588 с.
12. Романюк О. Особливості перекладу реалій. *Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей*: збірник наукових статей. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 110–113.
13. Holmes J. *Translated Papers on Literary Translation and Translation Studies*. Amsterdam: Rodopi. 1988. 117 p.
14. Список 100 найкращих українських літературних творів (за версією Українського ПЕН-клубу) URL : bit.ly/46ih78L

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025